

تحلیل خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی در استقرار مدیریت اجتماع محور روستایی (مورد مطالعه: شهرستان ریگان، استان کرمان)

* مهدی قربانی^۱، ساره راسخی^۲، آزاد کرمی^۳

۱- دانشیار، گروه مهندسی احیای مناطق خشک و کوهستانی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۲- دکتر، گروه مرتع‌داری، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۳- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مهندسی احیای مناطق خشک و کوهستانی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

حکیده

مدیریت اجتماع محور جوامع روستایی یکی از موضوعات مهم و در اولویت کشور است که باعث تسهیل و کاهش هزینه دوره گذار توسعه در یک منطقه می‌شود. بر همین اساس ضروری است تمامی مسئولان مربوطه برای دستیابی به این مهم در تعامل باشند. در این میان تقویت سرمایه اجتماعی و به ویژه خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی که شامل جنبه‌های قابل لمس تر مفهوم سرمایه اجتماعی است، کنشگران را قادر به ارتباط مؤثر با یکدیگر می‌کند. در این مقاله، ارزیابی خصوصیت ساختاری سرمایه اجتماعی در دو بعد درون و برون گروهی در میان اعضای کمیته‌های خرد روستایی، برای استقرار مدیریت اجتماع محور روستایی در روستای علی‌آباد هشتصدمتری که تحت پوشش پروژه توانمندسازی جوامع محلی است، صورت گرفته است. در این تحقیق با استفاده از پرسش‌نامه تحلیل شبکه و مصاحبه مستقیم، پیوندهای اعتماد و مشارکت در دو بازه زمانی قبل و بعد از اجرای پروژه بررسی شد. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که میزان بسته بودن شبکه و در نتیجه آن سرمایه اجتماعی طی دو مرحله پایش، در دو بعد بررسی شده با افزایش همراه بود. همچنین نتایج حاکی از افزایش میزان نهادینه شدن، پایداری و سرعت انتقال اعتماد و مشارکت در شبکه بعد از اجرای پروژه بود. بر این اساس می‌توان بیان کرد که اجرای این پروژه با تقویت هر چه بیشتر سرمایه اجتماعی ضمن اعتمادسازی در شبکه و ایجاد تمایل در بهره‌برداران به منظور مشارکت، زمینه‌های لازم برای توفیق هر گونه فعالیت مدیریتی جامعه محور را فراهم کرده است.

تاریخ دریافت: ۱۵ تیر ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: ۲۱ آذر ۱۳۹۵

کلیدواژه‌ها:

مدیریت اجتماع محور، خصوصیات ساختاری، تحلیل شبکه، سرمایه اجتماعی، روستای علی‌آباد هشتصدمتری

مقدمه

هنجارها و اعتمادی است که مشارکت کنندگان را قادر می‌سازد تا به طور مؤثرتری با یکدیگر کنش داشته باشند و اهداف مشترک خود را پیگیری کنند (Putnam, 2000).

در این میان خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی شامل جنبه‌های قابل رؤیت و قابل لمس تر مفهوم سرمایه اجتماعی است. جنبه ساختاری باعث ایجاد روابط افقی و عمودی در جامعه می‌شود و از این طریق سرمایه اجتماعی کل جامعه را تقویت می‌کند. سرمایه اجتماعی را می‌توان در دو بعد مختلف درون و برون گروهی ارزیابی کرد. سرمایه اجتماعی درون گروهی تنها گروه‌های همجنس را پیوند می‌زند و سرمایه برون گروهی به عنوان پل ارتباطی گروه‌های اجتماعی گوناگون تعریف شده است و اثر مثبتی بر رشد و سرمایه اجتماعی دارد. در بررسی سرمایه اجتماعی مشارکت و اعتماد دو بُعد مهم و اساسی هستند که در تعاملی دوسویه و داده و ستانده به یکدیگر سرمایه اجتماعی را شکل می‌دهند (Bodin & Prell, 2011). در این راستا اعتماد به عنوان یکی از ارکان سرمایه اجتماعی به منزله نقطه آغاز مشارکت

مدیریت جامع و مبتنی بر توسعه پایدار جوامع روستایی امروزه یکی از موضوعات مهم و در اولویت کشور محسوب می‌شود. امروزه بیشتر صاحب نظران توسعه به ویژه توسعه روستایی در برنامه‌ریزی و مدیریت به نظریه شراکت معتقدند. جان ترنر، در نظریه شراکت بیان می‌کند که به جای اینکه دولت یا مردم فراهم کننده یا تصمیم گیرنده باشند، هر دو با هم این وظیفه را انجام می‌دهند. در این راستا رویکردی نوین برای مدیریت هر چه بهتر این عرصه‌ها، با عنوان رویکرد جامعه محور مطرح و عنوان شد که در برنامه‌ریزی توسعه پایدار، رویکردی مبتنی بر نظام محلی ضروری است.

مهندرا و شارما این رویکرد را بهترین رهیافت برای بهره‌گیری از توانمندی‌های مردم در فرایند توسعه پایدار روستایی دانسته‌اند و آن را رهیافتی مناسب برای پوشش دادن مشارکت و توانایی‌های جوامع محلی در فرایند تصمیم‌گیری جامع و شفاف خود محور می‌نامند (Rashidpoor, 2010). سرمایه اجتماعی، در واقع همان

* نویسنده مسئول:

دکتر مهدی قربانی

نشانی: تهران، دانشگاه تهران، دانشکده منابع طبیعی، گروه مهندسی احیای مناطق خشک و کوهستانی.

تلفن: ۷۶۹۵۲۵۷ (۹۱۲) ۹۸+

پست الکترونیکی: mehghorbani@ut.ac.ir

با افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه مورد بررسی، اعتماد افراد را برای مشارکت در کارها جلب کرد و در نهایت باعث افزایش میزان مدیریت مشارکتی در منطقه مذکور شد (Haghayegh & Ark, 2005). به طور کلی سرمایه اجتماعی یا بعد معنوی اجتماع از طریق تشویق افراد به «همکاری» و «مشارکت» در تعاملات اجتماعی، ضمن آنکه می‌تواند به حل میزان بیشتری از معضلات موجود در آن اجتماع فائق آید و حرکت به سوی رشد و توسعه شتابان اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و غیره را امکان‌پذیر کند، زمینه‌ساز و پایه شکل‌گیری مدیریت اجتماع‌محور یا مشارکتی نیز هست. همچنین سرمایه اجتماعی دو وجه دارد: سرمایه اجتماعی درون‌گروهی^۱ و سرمایه اجتماعی برون‌گروهی^۲. پاتنام^۳ (۲۰۰۰) سرمایه اجتماعی برون‌گروهی را پل ارتباطی گروه‌های اجتماعی گوناگون تعریف می‌کند، در حالی که سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تنها گروه‌های هم‌جنس را پیوند می‌زند. استدلال مقاله حاضر مبتنی بر نظریه بارت^۴ (۲۰۰۰) به نقل از (Bodin & Prell, 2011) عنوان می‌کند که «سرمایه اجتماعی به عنوان میزان بسته بودن شبکه»^۵ و «سرمایه اجتماعی به عنوان منفذهای ساختاری» است که منطبق بر میزان پیوندهای درون‌گروهی در مقابل پیوندهای برون‌گروهی است (Woolcock, M., & Narayan, 2000). به این ترتیب میزان بسته بودن شبکه هم‌ارز با میزان انسجام یعنی ساختار درونی شبکه و پیوندهای درون‌گروهی است، ولی استدلال منفذهای ساختاری بر اهمیت پیوندهای برون‌گروهی که شبکه‌های مختلف را به یکدیگر وصل می‌کنند، تأکید می‌کند.

دیدگاه نخست در مورد سرمایه اجتماعی، به عنوان بسته بودن شبکه، بر مزیت ساختارهایی با ارتباطات خوب تأکید می‌کند، یعنی ساختارهایی که درون آن‌ها کنشگران یا مستقیماً ارتباطات متعدد و قوی دارند یا غیرمستقیم از طریق واحد هماهنگ‌سازی، ارتباط دارند (Bodin & Prell, 2011). دیدگاه دوم درباره سرمایه اجتماعی بر اهمیت کانال‌های ارتباطی برون‌گروهی برای بسیج کردن منابع جدید و متنوع در فرایندهای مدیریت تأکید دارد. در این دیدگاه، جریان منابع با پیوندهایی تأمین می‌شود که بین منافذ ساختاری در خارج از یک زیرگروه را پل می‌زنند و کنشگرانی را که با یکدیگر ارتباطی نداشتند یا ارتباطات پراکنده‌ای داشتند، متصل می‌کنند. از این رو می‌توان استدلال کرد که در نهایت با افزایش میزان بسته‌بودن شبکه و میزان روابط برون‌گروهی می‌توان انتظار داشت دانش مبتنی بر مذاکره در راستای استقرار مدیریت مشارکتی روستایی تحقق یابد (Bodin & Prell, 2011). در این راستا اعتماد یکی از مقولات و عناصر بنیادین در برقراری تعامل اجتماعی و یکی از ابعادی است

و تسهیل‌کننده فرایند مشارکت مطرح می‌شود. زیاده‌بودن میزان اعتماد به یکدیگر به افزایش مشارکت و همکاری آنان منجر می‌شود و هرچه شبکه‌های اجتماعی در جامعه‌ای گسترده باشد، سرمایه اجتماعی غنی‌تر است و کارایی پروژه‌ها و اقدامات افزایش می‌یابد (Alipour, Zahedi, & Shiani, 2009). شیروانیان و نجفی (۲۰۱۱) بر این عقیده‌اند که گروه‌های توسعه روستایی از جمله راهکارهای افزایش تقویت اعتماد و مشارکت در بین افراد و ارتقای سرمایه اجتماعی است، به طوری که سرمایه اجتماعی در قالب تشکلهای محلی قادر به کاهش فقر و افزایش رفاه جامعه است.

بر این اساس می‌توان عنوان کرد که تقویت خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی یکی از ارکان اساسی در پیشرفت و توسعه پایدار به ویژه در جوامع محلی و سنتی محسوب می‌شود، اما در مکانیزم عملی تا کنون کمتر به این مهم به عنوان راهکار عملی و موثر پرداخته می‌شود (Azkia & Imani, 2015). بنابراین نظر به اهمیت و نقش سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی در تقویت و استقرار مدیریت اجتماع‌محور و مبتنی بر توسعه پایدار محلی، هر دو نوع سرمایه اجتماعی در قالب پیوندهای اجتماعی از جمله پیوندهای اعتماد و مشارکت مرتبط با فرایند توسعه روستایی بررسی شده‌اند. در این مقاله به تحلیل خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی از روش تحلیل شبکه‌ای در دو مرحله پیش‌قبل و بعد از اجرای پروژه بین‌المللی RFLDL و در راستای سنجش عملکرد و میزان تأثیرگذاری پروژه مذکور در روستای علی‌آباد هشتصدمتری از توابع شهرستان ریگان استان کرمان پرداخته شده است.

مروری بر ادبیات موضوع

از میان انبوه روش‌های مدیریت، مدیریت اجتماع‌محور یکی از رویکردهای نسبتاً جدید مدیریت است. مدیریت مبتنی بر جامعه محلی ابزاری است برای ظرفیت‌سازی و توانمندسازی جامعه محلی، بهبود مشارکت مردم و ضمانت اجرایی پروژه‌ها و سازمان‌دهی نهادهای محلی که با هدف پذیرش و رفع نیازهای جوامع روستایی برای توسعه اقتصادی اجتماعی و حفاظت از منابع تولید استفاده می‌شود (Chilima, Nkhoma, Charul, & Mulwafu, 2002). در این میان آنچه زمینه‌ساز شکل‌گیری مدیریتی مبتنی بر اجتماع و افزایش مشارکت ذی‌نفعان می‌شود، میزان سرمایه اجتماعی موجود در جامعه مورد بررسی است (Feizi, Kavosi, & Ali-najafi, 2010). به این ترتیب می‌توان عنوان کرد که نظام مدیریت مشارکتی و اجتماع‌محور یکی از نظام‌های مدیریتی مطلوب و کارآمد و پویاست که نقش مهمی در توسعه منابع انسانی و در نتیجه در فرایند توسعه روستایی و به تبع آن ملی دارد. همان‌گونه که اشاره شد، از مزایای سرمایه اجتماعی این است که باعث افزایش ارتباطات متقابل و اعتماد و صمیمیت و مشارکت بین افراد می‌شود. بنابراین با توجه به اینکه مدیریت مشارکتی یا اجتماع‌محور، مشارکت همه افراد در تصمیم‌گیری‌هاست، می‌توان

1. Bonding social capital
2. Bridging social capital
3. Putnam
4. Burt
5. Network closure

و کشاورزی ملل متحد (FAO) است که از کوشش‌های دولت جمهوری اسلامی ایران در توسعه و اجرای رویکردهای توسعه پایدار محیط زیست مناطق خشک و نیمه‌خشک کشور از طریق اجرای طرح‌های مدیریت پایدار یکپارچه و مشارکتی سرزمین و جنگل (SLFM) حمایت می‌کند. مدت اجرای این پروژه پنج سال (۱۳۹۵-۱۳۹۰) بوده است که از مرداد ماه ۱۳۹۰ در پایلوت ریگان در حال اجراست. همچنین فاز دیگر این پروژه به صورت هم‌زمان در شهرستان سرایان خراسان جنوبی آغاز به فعالیت کرده است. دست‌اندرکاران و ذی‌نفعان اصلی این پروژه جوامع محلی ساکن منطقه پایلوت هستند که در اجرا و برنامه‌ریزی اقدامات یکپارچه مشارکتی مدیریت پایدار سرزمین و جنگل در سطح روستاها و حوزه‌های آبخیز به منظور پرداختن به چالش‌های تخریب سرزمین، جنگل‌زدایی و کاهش تنوع زیستی مشارکت می‌کنند. به بیانی دیگر این پروژه مردم را در محور اجرای برنامه‌های خود قرار می‌دهد و خدمات حاصل از اکوسیستم را به عنوان مسئله‌ای کلیدی در بهبود وضعیت معیشت مردم مدنظر قرار می‌دهد. (Ghorbani, 2015b)

روش تحقیق

در راستای سنجش و ارزیابی خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی شبکه ذی‌نفعان محلی مرتبط با پروژه RFLDL، در دو بازه زمانی قبل و بعد از اجرای پروژه از روش تحلیل شبکه‌ای بهره برده شد. به این ترتیب با استفاده از شیوه‌های پیمایشی، ابتدا گروه‌های هدف شامل افراد در هر گروه و کمیته خردتوسعه روستای علی‌آباد هشتصدمتری شناسایی شدند. در این تحقیق در دو سطح شبکه روابط بررسی شده است؛ در سطح اول روابط ذی‌نفعان محلی در داخل هر زیر گروه یا کمیته‌های خردتوسعه روستایی و در سطح دوم روابط بین سرگروها یا یکدیگر. در حالت اول تأکید بر خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و در حالت دوم تحلیل خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی برون‌گروهی مدنظر قرار گرفته است. تعداد افراد پرسش‌شونده در این تحقیق ۶۶ نفر در قالب ۸ گروه خردتوسعه روستایی است. بر این اساس پرسش‌نامه تحلیل شبکه‌ای تدوین و از طریق مشاهده مستقیم و مصاحبه با هریک از افراد تکمیل شد. در این تحقیق روش شبکه کامل برای انتخاب جامعه آماری در نظر گرفته شده است که کل اعضای شبکه را بررسی می‌کند. در نهایت داده‌های جمع‌آوری شده در نرم‌افزار UCINET ۶/۵۰۷ وارد شد و با روش تحلیل شبکه اجتماعی شاخص‌های مدنظر تحلیل شد.

روش تحلیل شبکه

در علوم اجتماعی، رویکرد ساختاری که مبتنی بر مطالعه کنش‌های متقابل میان کنشگران اجتماعی است، تحلیل

که ما را در تبیین بهتر سرمایه اجتماعی یاری می‌رساند. اعتماد در روابط بین شخصی عامل مهمی در پیشرفت جامعه و لازمه شکل‌گیری پیوندها و معاهدات اجتماعی است. اعتماد ایجادکننده تعادل و همیاری است و فقط در این حالت است که در عین وجود تفاوت‌ها قادر به حل مشکلات و انجام تعهدات اجتماعی می‌شود (Fukuyama, 1995).

بر این اساس اعتماد از جنبه‌های مهم روابط انسانی و اجتماعی در میان افراد، گروه‌ها و نهادهای اجتماعی است و زمینه‌ساز همکاری میان افراد است که با تسهیل تعاملات اجتماعی، نقش مهمی را در ایجاد نظم و همبستگی اجتماعی و نیز حفظ آن‌ها بر عهده دارد (Sztompka, 2000). مشارکت همچنین از دیگر ارکان اساسی در توسعه پایدار و با مفهوم، حضور و دخالت آگاهانه، داوطلبانه، خلاق و متعهدانه افراد و اقشار مختلف جامعه در تمامی فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه است (Gholamrezaei, Mo-savi, & Rahimian, 2012). اصولاً مشارکت تحقق نمی‌یابد، مگر با وجود تحقق مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و سرمایه اجتماعی تحقق نمی‌یابد، مگر با تجلی شاخص‌هایی همچون اعتماد و پیوندهای میان کنشگران (Mousavi, 2006). به عبارتی دیگر مشارکت سازوکاری برای بقا، توسعه و تعالی نظام اجتماعی است و مشارکت فعال جوامع محلی زمینه‌تلفیق و پیوندزندن فعالیت‌های مدیریت منابع طبیعی با برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی آنان را فراهم خواهد ساخت که این خود باعث پایداری بلندمدت منابع طبیعی و تبدیل مدیریت حفاظتی به مدیریت مشارکتی خواهد شد (Shafiei, Abdolhoseini, Yari, Kargar, & Pouyafar, 2013).

روش‌شناسی تحقیق

منطقه مورد مطالعه

در راستای پیشبرد اهداف این تحقیق، به ارزیابی اجتماعی روستای علی‌آباد هشتصدمتری از توابع شهرستان ریگان در استان کرمان پرداخته شد. روستای علی‌آباد هشتصدمتری واقع در شرق شهرستان ریگان ۶۲۹۱ نفر جمعیت در قالب ۷۴ خانوار دارد. میزان بارندگی در منطقه مطالعه‌شده ۴۸ میلی‌متر و آب‌وهوای آنجا گرم‌وخشک بیابانی است. عمده ساکنان روستا به دامداری و کشاورزی مشغولند.

معرفی پروژه بین‌المللی RFLDL

پروژه احیای اراضی جنگلی و تخریب‌یافته با تأکید ویژه بر اراضی حساس به فرسایش بادی و خاک‌های شور (RFLDL)^۶ اقدامی مشترک بین سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور (FRWO) به عنوان نماینده دولت جمهوری اسلامی ایران، تسهیلات جهانی زیست‌محیطی (GEF) و سازمان خواروبار

6. Rehabilitation Forest Landscape Degraded Land

کوتاه‌ترین فاصله^{۱۱} میان دو کنشگر (میانگین فاصله ژئودزیک)

این شاخص نشان‌دهنده میزان کوتاهترین مسیر در بین دو جفت کنشگر بر اساس پیوندهای اعتماد و مشارکت است. هرچه میزان این شاخص کمتر باشد، سرعت گردش و پخش اعتماد و پیوندهای مشارکتی در بین افراد و میزان اتحاد و یگانگی در جامعه بیشتر می‌شود، بنابراین زمان کمتری برای اعتمادسازی در شبکه مورد نیاز است و هماهنگ ساختن افراد در شبکه برای اجرای مدیریت مشارکتی با زمان کمتری روبه‌رو خواهد بود.

یافته‌ها

تحلیل ساختاری پیوندهای اعتماد و مشارکت در بین گروه‌های کمیته خرد توسعه روستای علی‌آباد در سطح کلان

برای بررسی شاخص‌های مختلف تحلیل شبکه‌ای در سطح زیرگروه‌های روستا، هر یک از هشت گروه به عنوان شبکه کاملی در نظر گرفته شده است.

میزان بسته‌بودن شبکه؛ شاخص تراکم و سرمایه اجتماعی درون گروهی بین زیرگروه‌های روستای هدف در دو مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه RFLDL

نتایج به‌دست‌آمده از شاخص تراکم نشان از آن دارد که در مرحله قبل از اجرای پروژه در ارتباط با پیوند اعتماد، زیرگروه امام علی (ع) و یاس به ترتیب بیشترین میزان شاخص تراکم را در پیوندهای اعتماد و مشارکت به خود اختصاص داده‌اند و بیشترین میزان بسته‌بودن شبکه و سرمایه اجتماعی درون گروهی را نیز در بین گروه‌های مختلف دارند. همچنین کمترین میزان بسته‌بودن شبکه، انسجام و سرمایه اجتماعی درون گروهی در این مرحله متعلق به گروه نرگس است. در مرحله بعد از اجرای پروژه نیز گروه‌های یاس و نرگس بیشترین میزان تراکم در هر دو پیوند اعتماد و مشارکت را دارند و به این ترتیب انسجام و سرمایه اجتماعی درون گروهی بیشتری در مقایسه با دیگر گروه‌های موجود در روستا دارند (جدول شماره ۱). به طور کلی میزان زیاد اعتماد و مشارکت در بین افراد منجر به تسهیل در به اشتراک‌گذاری منابع و تقویت روابط بین اعضای گروه می‌شود و نقش مؤثری در توسعه پایدار روستایی و اجرای موفق پروژه خواهد داشت. از این رو دستیابی این مهم در روستای علی‌آباد را می‌توان به برگزاری کارگاه‌های مشارکتی و برنامه‌های ترویجی و آموزشی در خلال اجرای پروژه و در راستای دستیابی به مدیریت پایدار سرزمین و توسعه پایدار روستایی نسبت داد.

11. Geodesic distance

شبکه اجتماعی (SNA)^۷، نام دارد. روش تحلیل شبکه‌ای بر اساس معیارها و شاخص‌های کمی قادر است روابط اجتماعی و تبادلات اقتصادی بین افراد را در قالب ساختاری شبکه‌ای دیداری کند که این مهم مدیران و برنامه‌ریزان را در تحلیل ذی‌نفعان و تصمیم‌گیری بهینه در راستای توانمندشدن جامعه محلی یاری می‌کند. ملاک تعیین معیارها و شاخص‌ها سند برنامه عمل‌پایش و ارزیابی شبکه‌های اجتماعی‌سیاستی در توانمندسازی جوامع محلی و مدیریت جامع سرزمین است (Ghorbani, 2015a). سرمایه اجتماعی به عنوان منافذ ساختاری شبکه تنها با فرض وجود دوسویگی^۸ و روابط دوجانبه و متقابل قابل بررسی است و نباید آن را صرفاً از طریق ارزیابی شاخص تراکم^۹ محض که پیوندهای اجتماعی را بدون در نظر گرفتن دوسویگی آن‌ها بررسی می‌کند، قضاوت کرد (Granovetter, 1973). بنابراین در این تحقیق در قبل و بعد از اجرای پروژه این شاخص‌ها بررسی شده است که در ادامه به معرفی هر شاخص پرداخته شده است:

تراکم شبکه

تراکم در شبکه اطلاعاتی، به عنوان نسبت گره‌های اطلاعاتی موجود در شبکه، به تعداد حداکثر گره‌های ممکن تعریف می‌شود. تراکم بالای شبکه نشان‌دهنده میزان بالای انسجام در بین افراد است. همان‌گونه که پیش از این نیز اشاره شد، مطابق نظریه بارت (۲۰۰۰) میزان بسته‌بودن شبکه هم‌ارز با میزان انسجام یعنی ساختار درونی شبکه و پیوندهای درون گروهی است (Bodin & Prell, 2011).

دوسویگی پیوندها در شبکه

به منظور تعیین میزان پایداری شبکه روابط و میزان متقابل بودن پیوندهای اعتماد و مشارکت از این شاخص استفاده می‌شود. هرچه میزان این شاخص در شبکه روابط بیشتر باشد، نشان‌دهنده بالابودن میزان روابط متقابل سازنده بین افراد حاضر در شبکه است و پایداری شبکه روابط را تضمین می‌کند. در این تحقیق این شاخص در سطح کل شبکه اندازه‌گیری شده است.

انتقال‌یافتگی^{۱۰} پیوندها در شبکه

این شاخص از به اشتراک‌گذاری پیوندها بین سه فرد که یکی از آن‌ها پل ارتباطی بین دو فرد دیگر است، حاصل می‌شود. هرچه تعداد افراد انتقال‌دهنده پیوندها بیشتر باشد، میزان این شاخص بالاتر است و در نتیجه پایداری و دوام روابط را در بین کنشگران به دنبال دارد.

7. Social Network Analysis

8. Reciprocity

9. Density

10. Transitivity

جدول ۱. میزان شاخص تراکم در سطح زیر گروه‌های روستای علی‌آباد

گروه	نوع پیوند	تعداد افراد	تراکم (درصد)	مرحله قبل از اجرای پروژه	مرحله بعد از اجرای پروژه
علی‌آباد هشتمصد متری (مرز اکولوژیک)					
هادی	اعتماد	۱۰	۷۳/۳	۸۳/۳	
	مشارکت	۱۰	۷۲/۲	۸۲/۲	
امام علی (ع)	اعتماد	۱۰	۹۱/۱	۱۰۰	
	مشارکت	۱۰	۹۰	۹۷/۸	
امام جواد (ع)	اعتماد	۹	۷۷/۸	۹۷/۶	
	مشارکت	۹	۸۰/۶	۱۰۰	
یاس	اعتماد	۹	۶۶/۷	۱۰۰	
	مشارکت	۹	۹۷/۶	۱۰۰	
مهدی	اعتماد	۸	۷۸/۶	۹۱/۱	
	مشارکت	۸	۸۰/۴	۸۳/۹	
محمد	اعتماد	۷	۸۵/۷	۸۸/۱	
	مشارکت	۷	۶۴/۳	۹۰/۵	
امام رضا (ع)	اعتماد	۹	۸۰/۶	۸۷/۵	
	مشارکت	۹	۷۵	۸۸/۹	
نرگس	اعتماد	۴	۶۶/۸	۱۰۰	
	مشارکت	۴	۵۸/۳	۱۰۰	

مجموعه پژوهش‌های روستایی

در این دو گروه و پایبندی به سنت‌های محلی در بین تمام اعضا، شاهد گروهی منسجم با پایداری زیاد و سرمایه اجتماعی درون گروهی بسیار قوی خواهیم بود که با بسیج جامعه محلی و افزایش توانمندی اعضای گروه، تقویت تاب‌آوری در برابر تنش‌های محیطی و اجتماعی و در نهایت دستیابی به مدیریت مشارکتی روستایی را به دنبال خواهد داشت. در ادامه نتایج شاخص انتقال یافتگی نشان می‌دهد که گروه امام علی (ع) و گروه نرگس به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین میزان این شاخص را در مرحله قبل از اجرا پروژه دارند.

در مرحله بعد از اجرای پروژه همچنین دو گروه یاس و نرگس بیشترین میزان انتقال یافتگی را در هر دو پیوند اعتماد و مشارکت به خود اختصاص داده‌اند. این دو گروه در این مرحله شرایط بسیار مناسبی دارند، زیرا با توجه به میزان بالای تعادل و توازن، شبکه و سرمایه اجتماعی درون گروهی بسیار قوی مانع از شکنندگی پایداری روابط در برابر بحران‌های احتمالی خواهد شد. نتایج

میزان دوسویگی و انتقال یافتگی پیوندها بین زیر گروه‌های خرد توسعه روستای علی‌آباد

نتایج شاخص دوسویگی نشان می‌دهد که در مرحله قبل از اجرای پروژه گروه نرگس بیشترین و کمترین میزان شاخص دوسویگی را به ترتیب در دو پیوند اعتماد و مشارکت داشته است و همچنین گروه یاس بیشترین و کمترین میزان شاخص دوسویگی را به ترتیب در پیوندهای مشارکت و اعتماد دارد. وجود تفاوت معنادار میان اعتماد و مشارکت در این دو گروه چالش محسوب می‌شود که نیاز است با تقویت روابط متقابل در هر دو گروه همبستگی میان اعتماد و مشارکت را افزایش داد تا بتوان شاهد تحقق سرمایه اجتماعی درون گروهی بالا در این دو گروه بود.

در مرحله بعد از اجرای پروژه دو گروه نرگس و یاس بیشترین شاخص دوسویگی پیوندها را در هر دو پیوند اعتماد و مشارکت به خود داشته است و با نهادینه شدن پیوندهای اعتماد و مشارکت

جدول ۲. اندازه شاخص دوسویگی، انتقال یافتگی و میانگین فاصله ژئودزیک پیوندها در سطح زیر گروه‌های روستای علی‌آباد

گروه	نوع پیوند	تعداد افراد	دوسویگی		انتقال یافتگی		میانگین فاصله ژئودزیک	
			قبل از اجرای پروژه	قبل از اجرای پروژه	قبل از اجرای پروژه	قبل از اجرای پروژه	بعد از اجرای پروژه	قبل از اجرای پروژه
روستای علی‌آباد هشتصد متری (مرز اکولوژیک)								
هادی	اعتماد	۱۰	۶۰/۹۸	۶۶/۶۷	۵۲/۴۷	۶۵/۱۴	۱/۲۶	۱/۱۶
	مشارکت	۱۰	۵۸/۵۴	۶۸/۱۸	۵۰/۳۵	۶۱/۷۷	۱/۲۷	۱/۱۷
امام علی (ع)	اعتماد	۱۰	۸۶/۳۶	۱۰۰	۷۶/۵۴	۱۰۰	۱/۰۸	۱/۰۰
	مشارکت	۱۰	۸۴/۰۹	۹۵/۵۶	۷۶/۰۰	۹۳/۳۳	۱/۱۰	۱/۰۲
امام جواد (ع)	اعتماد	۹	۶۴/۷۱	۹۷/۲۲	۶۷/۴۸	۹۵/۸۳	۱/۱۲	۱/۰۱
	مشارکت	۹	۶۵/۷۱	۱۰۰	۷۰/۶۱	۱۰۰	۱/۰۹	۱/۰۰
یاس	اعتماد	۹	۴۵/۴۵	۱۰۰	۶۲/۵۰	۱۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰
	مشارکت	۹	۹۷/۲۲	۱۰۰	۹۵/۸۳	۱۰۰	۱/۰۱	۱/۰۰
مهدی	اعتماد	۸	۶۲/۹۶	۸۲/۱۴	۵۷/۱۴	۷۶/۳۶	۱/۲۱	۱/۰۸
	مشارکت	۸	۶۶/۶۷	۷۴/۰۷	۵۸/۲۷	۶۵/۶۹	۱/۱۹	۱/۱۶
محمد	اعتماد	۷	۷۱/۴۳	۷۶/۱۹	۷۰/۶۱	۷۰/۷۹	۱/۱۴	۱/۱۱
	مشارکت	۷	۵۰/۰۰	۸۰/۹۵	۴۲/۰۶	۷۷/۸۳	۱/۲۵	۱/۰۹
امام رضا (ع)	اعتماد	۹	۶۵/۷۱	۷۵/۰۰	۶۶/۹۷	۷۶/۷۷	۱/۱۹	۱/۱۲
	مشارکت	۹	۵۸/۸۲	۷۷/۷۸	۵۸/۲۷	۷۹/۱۴	۱/۲۵	۱/۱۱
نرگس	اعتماد	۴	۱۰۰	۱۰۰	۳۳/۳۳	۱۰۰	۱/۳۳	۱/۰۰
	مشارکت	۴	۴۰/۰۰	۱۰۰	۳۵/۷۱	۱۰۰	۱/۲۲	۱/۰۰

بسیار زیاد بین اعضای این گروه در مرحله قبل از اجرای پروژه است که باعث می‌شود افراد در این گروه‌ها با سرعت بیشتری به یکدیگر دسترسی داشته باشند. همچنین قبل از اجرای پروژه بیشترین میزان میانگین فاصله ژئودزیک در پیوند اعتماد و مشارکت به ترتیب متعلق به گروه نرگس و محمد است. این گروه‌ها در مرحله قبل از اجرا در مقایسه با دیگر گروه‌ها، بین اعضای خود کمترین اتحاد و یگانگی را داشتند و گردش اعتماد و مشارکت و هماهنگی در راستای مدیریت پایدار و مشارکتی بین آنان با سرعت بسیار کمتری صورت می‌گیرد. بعد از اجرای پروژه در این روستا و با افزایش روابط بین اعضای گروه‌ها، میزان میانگین فاصله ژئودزیک نیز کاهش یافته است و افراد یگانگی و اتحاد بیشتری نسبت به قبل از اجرا پیدا کرده‌اند و در نتیجه با سرعت بیشتری به یکدیگر دسترسی خواهند داشت. گروه‌های امام علی (ع)، امام جواد (ع)، یاس و نرگس کوتاه‌ترین فاصله بین دو کنشگر در مرحله بعد از اجرا در پیوند اعتماد و مشارکت را به خود

همچنین نشان می‌دهد که گروه هادی (ع) کمترین میزان این شاخص را بر اساس پیوندهای اعتماد و مشارکت در مرحله بعد از اجرای طرح دارد. کمبود روابط سه‌گانه در بین افراد این گروه در مقایسه با سایر گروه‌ها شبکه‌ای شکننده و نامتعادل ایجاد کرده است که در برابر تنش‌ها و بحران‌های محیطی و اجتماعی متزلزل خواهد بود. به همین دلیل نیاز است که با رفع چالش‌های پیش‌روی این گروه و تقویت روح اعتماد و همکاری در میان اعضای آن پایداری و تعادل شبکه را افزایش داد.

میانگین فاصله ژئودزیک در پیوند اعتماد و مشارکت در بین زیر گروه‌های روستای علی‌آباد

نتایج جدول شماره ۲ حاکی از آن است که در مرحله قبل از اجرای پروژه کوتاه‌ترین فاصله بین دو کنشگر در پیوند اعتماد و مشارکت برای گروه یاس است. این نتیجه بیانگر اتحاد و یگانگی

جدول ۳. میزان شاخص تراکم در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد

مرز اکولوژیک	پیوند	تراکم قبل از اجرای پروژه	تراکم بعد از اجرای پروژه
روستای علی‌آباد هشتصد متری	اعتماد	۶۶/۱	۷۸/۶
	مشارکت	۵۷/۱	۶۷/۹

مجموعه پژوهش‌های روستایی

اجتماعی برون‌گروهی را به دنبال داشته باشد و در نهایت نیز در تحقق مدیریت مشارکتی روستایی مؤثر واقع شود.

میزان دوسویگی و انتقال‌یافتگی پیوندها در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد

مطابق نتایج به‌دست‌آمده در جدول شماره ۴ در مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه میزان شاخص دوسویگی و انتقال یافتگی در پیوند اعتماد و مشارکت هر دو در حد متوسط ارزیابی می‌شود. همچنین در مرحله بعد از اجرا میزان هر دو پیوند بر اساس شاخص‌های دوسویگی و انتقال‌یافتگی افزایش یافته است که این نشان از افزایش تعاملات دوسویه و روابط سه‌گانه برون‌گروهی میان کنشگران دارد و منجر به افزایش پایداری شبکه، نهادینه‌شدن پیوندهای اعتماد و مشاکت بین سرگروه‌ها و در نتیجه پایداری، توازن و تعادل شبکه شده است. بدیهی است که با افزایش اعتماد و مشارکت متقابل، سرمایه اجتماعی برون‌گروهی نیز در بین سرگروه‌ها ارتقا یافته است و بنابراین می‌توان بیان کرد که اجرای پروژه با تأثیر مثبت خود در جهت افزایش روابط متقابل و مثلثی و نهادینه‌کردن روح اعتماد و همکاری در میان سرگروه‌های کمیته خرد توسعه روستایی به عنوان رهبران این کمیته و افزایش پایبندی آن‌ها به عرف‌های محلی، سرمایه اجتماعی برون‌گروهی عمل کرده است. به این ترتیب شبکه در مقابل تغییرات و تنش‌های پیش‌رو در راستای توسعه پایدار روستایی پایدارتر خواهد بود و تاب‌آوری آن در برابر تغییرات افزایش خواهد یافت و لذا احتمال موفقیت پروژه افزایش می‌یابد.

میانگین فاصله ژئودزیک در پیوند اعتماد و مشارکت در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد هشتصد متری

بر اساس جدول شماره ۵، میانگین فاصله ژئودزیک در میان

اختصاص داده‌اند. در نتیجه بعد از اجرای پروژه زمان کمتری برای هماهنگ ساختن افراد در این گروه‌ها برای مدیریت منبع مشخصی صرف می‌شود و در نهایت اعتمادسازی و فعالیت‌های جمعی در این چهار گروه سریع‌تر از سایر گروه‌ها اتفاق خواهد افتاد.

تحلیل ساختاری پیوندهای اعتماد و مشارکت در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد در سطح کلان

در این بخش به بررسی در راستای بررسی روابط بین‌گروهی در روستای علی‌آباد هشتصد متری به بررسی روابط بین سرگروه‌های کمیته خرد توسعه روستای علی‌آباد در دو مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه پرداخته شد.

میزان بسته‌بودن شبکه؛ شاخص تراکم و سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد

بر اساس نتایج جدول شماره ۳ میزان تراکم در پیوند اعتماد در بین سرگروه‌های این روستا طی دو مرحله پایش با حدود ۱۲/۵ درصد افزایش در حد بالاست. همچنین اندازه شاخص تراکم در پیوند مشارکت در میان سرگروه‌ها در مرحله قبل و بعد از اجرای پروژه با افزایشی ۱۰/۸ درصدی همراه بوده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود شاخص تراکم در پیوندهای مختلف در مرحله بعد از اجرای پروژه در مقایسه با قبل از اجرای آن افزایش یافته است و بر این اساس بر میزان بسته‌بودن شبکه و میزان روابط برون‌گروهی طی اجرای پروژه افزوده شده است. در واقع می‌توان استدلال کرد که اجرای پروژه در این روستا توانسته است با اعتمادسازی و ایجاد بستر مناسب برای مشارکت و همکاری بین سرگروه‌های کمیته توسعه روستایی تسهیل در به اشتراک‌گذاری اطلاعات و منابع و به دنبال آن افزایش انسجام اجتماعی و سرمایه

جدول ۴. میزان شاخص دو سوییگی و انتقال‌یافتگی پیوندها در بین سرگروه‌های روستای علی‌آباد

مرز اکولوژیک	نوع پیوند	مرحله قبل از اجرای پروژه		مرحله بعد از اجرای پروژه	
		دوسویگی (درصد)	انتقال‌یافتگی (درصد)	دوسویگی (درصد)	انتقال‌یافتگی (درصد)
روستای علی‌آباد هشتصد متری	اعتماد	۴۸	۴۸	۶۲/۹۶	۵۷/۲۴
	مشارکت	۴۵/۴۵	۴۳/۰۸	۵۲	۵۲/۰۲

مجموعه پژوهش‌های روستایی

تشکر و قدردانی

از حمایت اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان کرمان که در به ثمر رسیدن این تحقیق تلاش نموده اند، قدردانی می‌کنیم. مقاله حامی مالی نداشته و حاصل کار نویسندگان مقاله است.

و سرگروه‌ها همراه بوده و در سطح خوبی قرار دارد. بر این اساس می‌توان عنوان کرد که بعد از اجرای پروژه بر میزان ارتباطات دو سویه و مثلثی کنشگران افزوده شده است و به این ترتیب با بهبود روابط پلی سرعت هماهنگی درون و برون گروهی برای برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه سرزمین نیز کاهش یافته است.

بنابراین بعد از اجرای پروژه، شبکه‌ای پایدارتر و منسجم‌تر و با تعادل و توازن بیشتری در بین افراد شکل گرفته است که این نتایج در بررسی‌های مختلفی تأیید شد (Bodin & Prell, 2011; Rasekhi, 2014). همچنین سنجش سرعت گردش اعتماد و مشارکت در روستای علی‌آباد حاکی از آن است که اتحاد و یگانگی بین افراد در مرحله بعد از اجرای پروژه نسبت به قبل از آن بیشتر شده است و سرعت گردش مشارکت و اعتماد میان افراد و سرعت دسترسی افراد به یکدیگر در هر دو سطح زیرگروه‌ها و سرگروه‌ها طی دو مرحله پایش با افزایش همراه بوده است. در گروه‌هایی که شاخص میانگین فاصله ژئودزیک کمترین میزان را دارد، می‌توان استدلال کرد که سرمایه اجتماعی بالاتر بوده و میزان تاب‌آوری آن گروه در برابر تنش‌های محیطی نیز تقویت خواهد شد و در نتیجه آن روابط پلی تقویت می‌شود بر میزان توانمندی اجتماعی افزوده می‌شود که نقش بسیار مهمی در تحقق توسعه پایدار و مدیریت مشارکتی و اجتماع محور روستایی دارد. مطالعات مختلف صورت گرفته در این راستا مؤید نتایج مذکور است (Rasekhi, 2014; Ghorbani, 2012).

در نهایت نتایج به‌دست‌آمده از این تحقیق با تأیید نقش مهم خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی در تحقق مدیریت اجتماع محور روستایی و منطبق با نظریه بارت (۲۰۰۰) بر مزیت ساختارهایی با ارتباطات خوب و قوی به صورت مستقیم و غیرمستقیم تأکید می‌کند. در این میان روشن است که روابط برون گروهی و پلی نقش بسزایی در ایجاد ارتباط و هماهنگ‌سازی میان منافذ ساختاری و ارتقای سرمایه اجتماعی ایفا می‌کنند و به این ترتیب بستر مناسبی برای شکل‌گیری و تحقق مدیریت مشارکتی روستایی فراهم می‌سازد (Bodin & Prell, 2011). این بررسی همچنین به عنوان نمونه اجرایی یک مدیریت مبتنی بر جامعه بیانگر آن است که اقدامات مناسب در پروژه RFLDL منجر به اعتمادسازی و ایجاد فضای مناسب برای تقویت روحیه همکاری و مشارکت در بین افراد می‌شود و با افزایش روابط بین آنان و تقویت انسجام یا بسته‌بودن شبکه و کارایی گروهی سرمایه اجتماعی غنی را در جامعه محقق ساخته است. در واقع این پروژه با اثربخشی مناسب و تقویت اعتماد و مشارکت در بین افراد و تحقق سرمایه اجتماعی درون و برون گروهی، زمینه تحقق و موفقیت مدیریت مشارکتی و همچنین تاب‌آوری جامعه محلی را افزایش داده است که این موضوع توانمندی اجتماعی افراد را برای مقابله با تنش‌ها و بحران‌های محیطی به دنبال دارد.

References

- Abdollahyan, H., Shariati, Sh., & Shooshtarizadeh, E. (2006). [Measuring the functionality of rural management in impact Iran based on the analysis of factors (Persian)]. *Human Sciences MODARES*, 46, 227-268.
- Alipour, P., Zahedi, M. J., & Shiani, M. (2009). [Social trust and social participation: A study on the relations between trust and participation in Tehran (Persian)]. *Iranian Journal of Sociology*, 10(2), 109-35.
- Azkiya, M., & Imani, A. (2015). [Sustainable rural development (Persian)]. Tehran: Ettela'at Publication.
- Azkiya, M., & Gafari, Gh. (2001). [The relationship between trust and community participation in rural areas of Kashan (Persian)]. *Journal of Social Sciences Letter*, 17, 3-31.
- Bodin, O., & Prell, C. (2011). *Social networks and natural resource management: Uncovering the social fabric of environmental governance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chilima, G., Nkhoma, B., Charul, G., & Mulwafu, W. (2002). *Community based management approach in the management of water resource by different organization in the lake Chilwa Basin Malawi, University and government report*. Malawi: University of Malawi.
- Darban Astaneh, A. Z. (2005). [Rural management in the fourth development plan (Persian)]. *Dehyari-Ja*, 15, 14-23.
- Eftekhari, A. (2010). [Rural development administration (Persian)]. Tehran: SAMT Publication.
- Eftekhari, A., Sojasi Ghidari, H., & Einali, J. (2007). [New attitude towards rural management with an emphasis on effective institutions (Persian)]. *Journal of Village and Development*, 10(2), 1-30.
- Feizi, T., Kavosi, E., & Alinajafi, Z. (2010). [The relationship between social capital and participatory management in Gorgan Universities of Medical Sciences (Persian)]. *Journal of Management Research*, 86, 103-120.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.
- Gholamrezaei, S., Mosavi, Z., & Rahimian, M. (2012). [The policy of administrative barriers for farmer participation in cooperative Kezdar water users (Persian)]. *Journal of Rural Development*, 5(2), 103-116.
- Ghorbani, M. (2012). [Iranian model of participation and empowerment of local communities with social network approach (Persian)] (PhD thesis). Tehran: University of Tehran.
- Ghorbani, M. (2015a). [The action plan of social policy networks monitoring and assessment in local communities empowerment and integrated landscape management (Persian)]. Tehran: Tehran University Press.
- Ghorbani, M. (2015b). [Analysis and assessment of the social- policy networks of grass roots association, institutions and sustainable development funds (Sarayan Distric- Sout Khorasan), International RFLDL Project (Persian)]. Tehran: University of Tehran.
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-80. doi: 10.1086/225469
- Haghighayegh, S., & Arkian, S. (2005). [How we run the participative management system in your organization (Persian)]. Shiraz: Navid-e Shiraz Publication.
- Mousavi, M. (2006). [Social participation as a component of social capital (Persian)]. *Social Welfare Quarterly*, 6(23), 67-92.
- Nouroozi, F., Fouladi Sepehr, S. (2009). [The study of feeling of social safety among 15-29 year women in Tehran and its determining factors (Persian)]. *Rahbord Journal*, 53, 129-60.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schoster.
- Rasekhi, S. (2014). [Social networks analysis in policy-making and planning of rangeland co-management (Case study: Fars Province) (Persian)] (PhD thesis). Tehran: Science and Research Branch, Islamic Azad University.
- Rashidpoor, L. (2010). [Community-based management role in sustainable development in rural areas of West Azarbaijan (Persian)]. *Journal of Agricultural Extension and Education Research*, 3(4), 31-42.
- Ripperger, T. (1998). [Economics of trust: Analysis of an organizational principle (German)]. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Salmani, M., Taghipoor, F., Ramezanzadeh Lesbooei, M., & Jalili-Parvaneh, Z. (2008). [Investigating the dimensions of social capital in rural development (Case study: Baghestan and Boroon- Ferdows City) (Persian)]. *Journal of Social Sciences*, 12, 23-45.
- Shafiei, M., Abdolhoseini, M., Yari, A., Kargar, A., & Pouyafar, A. M. (2013). [Natural resources participatory management and rural development planning in arid and semi-arid regions (Persian)]. Tehran: Forests, Range and Watershed Management Organization.
- Shakouri, A. (2011). [Social participation and support organizations with emphasis on Iran (Persian)]. Tehran: SAMT Publication.
- Shirvanian, A., & Najafi, B. (2011). The effects of social capital on rural welfare and poverty (Case study: Villages under Doroudzan irrigation and drainage network) (Persian)]. *Agricultural Economics*, 5(3), 25-54.
- Sztompka, P. (2000). *Trust: A sociological theory (Cambridge cultural social studies)* [F. Golabi, Persian trans]. Tabriz: Sotoode.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*, 15(2), 225-249. doi: 10.1093/wbro/15.2.225